

ד. אגדות חז"ל תשע"ז - תנורו של עכנאי

1. תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא פרק ד - הזהב [דף מד עמוד א]

תנן התם: חתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא, רבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין. [דף נט עמוד ב] וזה הוא תנור של עכנאי. מאי עכנאי? - אמר רב יהודה אמר שמואל: שהקיפו דברים כעכנא זו, וטמאוהו.

תנא: באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו. אמר להם: אם הלכה כמותי - חרוב זה יוכיח. נעקר חרוב ממקומו מאה אמה, ואמרי לה: ארבע מאות אמה: אמרו לו: אין מביאין ראייה מן החרוב. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - אמת המים יוכיחו. חזרו אמת המים לאחוריהם. אמרו לו: אין מביאין ראייה מאמת המים. חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - כותלי בית המדרש יוכיחו. הטו כותלי בית המדרש ליפול. גער בהם רבי יהושע, אמר להם: אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה - אתם מה טיבכם? לא נפלו מפני כבודו של רבי יהושע, ולא זקפו מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדין מטין ועומדין.

חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו. יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא.

- מאי (דברים ל') לא בשמים היא? - אמר רבי ירמיה: שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה + שמות כ"ג + אחרי רבים להטת. -

אשכחיה רבי נתן לאלהיו, אמר ליה: מאי עביד קודשא בריך הוא בההיא שעתא? - אמר ליה: קא חייך ואמר נצחוני בני, נצחוני בני.

אמרו: אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר רבי אליעזר ושרפום באש, ונמנו עליו וברכוהו. ואמרו: מי ילך ויודיעו? - אמר להם רבי עקיבא: אני אלך, שמא ילך אדם שאינו הגון ויודיעו, ונמצא מחריב את כל העולם כולו. מה עשה רבי עקיבא? לבש שחורים, ונתעטף שחורים, וישב לפניו בריחוק ארבע אמות. - אמר לו רבי אליעזר: עקיבא, מה יום מיומים? - אמר לו: רבי, כמדומה לי שחבירים בדילים ממך. - אף הוא קרע בגדיו וחלץ מנעליו, ונשמט וישב על גבי קרקע. זלגו עיניו דמעות, לקה העולם שלישי בזיתים, ושליש בחטים, ושליש בשעורים. ויש אומרים: אף בצק שבידי אשה טפח. תנא: אך גדול היה באותו היום, שבכל מקום שנתן בו עיניו רבי אליעזר נשרף.

ואף רבן גמליאל היה בא בספינה, עמד עליו נחשול לטבעו. אמר: כמדומה לי שאין זה אלא בשביל רבי אליעזר בן הורקנוס. עמד על רגליו ואמר: רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך, שלא ירבו מחלוקות בישראל. נח הים מזעפו.

- אימא שלום דביתו דרבי אליעזר אחתיה דרבן גמליאל הואי. מההוא מעשה ואילך לא הוה שבקה ליה לרבי אליעזר למיפל על אפיה. ההוא יומא ריש ירחא הוה, ואיחלף לה בין מלא לחסר. איכא דאמרי: אתא עניא וקאי אבבא, אפיקא ליה ריפתא. אשכחתייה דנפל על אנפיה, אמרה ליה: קום, קטלית לאחי. אדהכי נפק שיפורא מבית רבן גמליאל דשכיב. אמר לה: מנא ידעת? אמרה ליה: כך מקובלני מבית אבי אבא: כל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה.

2. רש"י מסכת בבא מציעא פרק ד - הזהב [דף מד עמוד א]

חתכו חוליות - תנור העשוי חוליות מצרפו בכבשן כדרך כלי חרס, ואחר כך צירף החוליות, ונתן חול בין חוליא לחוליא.

ר' אליעזר מטהר - שאין זה כלי חרס אלא בנין, כעין כלי גללים וכלי אדמה שאין מקבלין טומאה.

וחכמים מטמאין - דאזלי בתר חוליות, שאר תנורים שלהם היו עשויים כעין קדירות גדולות ופיו למעלה, וצורף בכבשן כשאר קדירות ומטלטלים, אלא שהיה מושיבו על הארץ או על הדף, ומדביק את טפילות הטיט סביב על כולו לעשותו עב, שיקלוט ויחזיק את חומו.

[דף נט עמוד ב] עכנאי - נחש, דרכו לעשות בעגולה להכניס זנבו אצל פיו.

כל טהרות שטיהר ר' אליעזר - על ידי מעשה שאירע נשאלה הלכה זו בבית המדרש, שנפלה טומאה לאויר תנור זה, וחזרו ועשאו על גביו טהרות, וטיהרם ר' אליעזר, והביאום ושרפום לפניו.

לבש שחורים - ענין צער ואבל.

אף הוא קרע בגדיו - שהמנודה חייב בקריעה.

חלץ מנעליו - שהמנודה אסור בנעילת הסנדל, במועד קטן (טו, ב).

ונשמט - מן הכסא.

טפח - נתקלקל.

אך גדול - מכה גדולה.

רבן גמליאל - נשיא היה, ועל פיו נעשה.

שלא ירבו מחלוקות - שלא ירגיל היחיד לחלוק על המרובין.

אימא שלום - כך שמה.

בין מלא לחסר - סבורה היתה שיהא החדש חסר וקבוע ביום שלשים, ולא יפול ביום החדש על פניו, והיה מלא, ולא נקבע עד יום שלשים ואחד, ולא נזהרה בו ביום שלשים ונפל על פניו.

מבית אבי אבא - מבית אבי המשפחה, שבת נשיאים היתה, והם מבית דוד.

חוץ משערי אונאה - לפי שצער הלב היא, וקרוב להוריד דמעות

המאנה את הגר - אונאת דברים.

הלוחצו - דוחקו.

לא תהיה לו כנושה - לחץ הוא, שדוחקו לתבוע חובו.

הכי גרסינן: מאי שנא מאנה דכתיב ביה תלתא: וגר לא תונה, ולא תונו אותו, ולא תונו איש את עמיתו - וגר בכלל עמיתו הוא.

לוחצו נמי תלתא כתיב ביה - וגר לא תלחץ, ולא תלחצנו ולא תהיה לו כנושה.

מום שבך אל תאמר לחברך - כיון דגרים הייתם - גנאי הוא לכם להזכיר שם גירות.

מאן דאית ליה זקיפא בדיותקיה לא נימא לחבריה זקיף ביניתא - מי שיש לו תלוי במשפחתו לא יאמר לעבדו או בן ביתו תלה לי דג זה, שכל שם תלייה גנאי הוא לו.

3. במדבר רבה (וילנא) פרשת חקת פרשה יט

ז' ר' אחא בשם ר' חנינא אמר בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקדוש ברוך הוא שיושב ועוסק בפרשת פרה אדומה ואומר הלכה בשם אומרה ר' אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים אמר לפניו רבון העולמים יהי רצון שיהא מחלצי אמר לו חייך שהוא מחלצך הה"ד (שמות יח) ושם האחד אליעזר שם אותו המיוחד.

משנה מסכת פרה פרק א, משנה א

[א] רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה ופרה בת שתים וחכ"א עגלה בת שתים ופרה בת שלש או בת ארבע ר"מ אומר אף בת חמש כשרה הזקנה אלא שאין ממתנין לה שמא תשחיר שלא תפסל א"ר יהושע לא שמעתי אלא שלשית אמרו לו מה הלשון שלשית אמר להם כך שמעתי סתם אמר בן עזאי אני אפרש אם אומר אתה שלשית לאחרות במנין וכשאתה אומר שלשית בת שלש שנים כיוצא בו אמרו כרם רבעי אמרו

לו מה הלשון רבעי אמר להם כך שמעתי סתם אמר בן עזאי אני אפרש אם אומר אתה רביעי לאחרים במנין וכשאתה אומר רבעי בן ד' שנים כיוצא בו אמרו האוכל בבית המנוגע פרס מג' לקב אמרו לו אמור משמנה עשרה לסאה אמר להם כך שמעתי סתם אמר בן עזאי אני אפרש אם אומר אתה משלש לקב אין בו חלה וכשאתה אומר משמנה עשרה לסאה מיעטתו חלתו :

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת פרה פרק א

[א] לפי שאמר ה' בעגלה ערופה עגלה, אמר ר' אליעזר שהיא בת שנה כפי הכלל המוסכם לדברי הכל שכל מקום שאמר יתעלה עגל הוא בן שנה. וחכמים אומרים הואיל ואמר עגלת בקר הרי יחס אותה אל הבקר לפיכך תהיה בת שנתים. שלישית לאחרות במנין, שתהא השלישית במספר כלומר שנולדה בפעם השלישית, כדרך שקורין בתלמוד עגלא תליתאה ענינו שהוא נולד בלידה השלישית וקדמו לו שתי לידות ולפיכך יהיה בשרו ערב וממוצע בשמנו. וכך היינו אומרים בכרם רבעי שהוא המטע הרביעי מן הנטעים אשר נטעו באותה הקרקע. וכבר נתבאר בשלשה עשר דנגעים שמי ששהה בבית המנוגע כדי אכילת פרס נטמאו בגדיו שעליו, והפרס הוא חצי ככר, אמר כי אותו הככר יהיו ממנו שלשה ככרות בכל קב, ונמצא שעור הפרס שתות קב. אמרו לו שהפרס הוא חצי ככר מן הככרות אשר שמונה עשרה ככרות מהן בסאה, וכבר ידעת שהסאה ששת קבין, ובלי ספק כי שליש הקב הוא חלק משמונה עשר מן הסאה, והיכן נקודת המחלוקת. אמר כך שמעתי סתם ואין לי לפרש. ומצא בן עזאי בין שני הדברים משהוא, והוא שהסאה חייבת בחלה והלש קב אחד אינו חייב בחלה כמו שנתבאר במסכת חלה, ואם נילושה סאה והופרשה ממנה חלה הרי חלק משמונה עשר מן הנשאר פחות משליש קב בשעור אחד משמונה עשר מן החלה וזה הוא ענין מעטתו חלתו. וכבר נתבאר בשמיני דערובין שהככר אשר חציו נקרא פרס והוא שעור בית המנוגע ארבעה ככרות מהן בקב, ושם בארנו כי שעור הקב עשרים וארבע ביצים, ונמצא שעור הפרס שלש ביצים, והוא שמינית הקב לא שתות קב כמו שאמר ר' יהושע. והלכה כחכמים.

4. מהרש"א חידושי אגדות מסכת בבא מציעא דף נט עמוד ב

חרוב זה יוכיח כו' אמת המים יוכיח כו' כותלי בה"מ יוכיחו כו' יראה בזה כלפי מה שאמרו בפ' קמא דחגיגה דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות כו' מה נטיעה זו פרה ורבה אף דברי תורה פרה ורבה בעלי אסופות אלו ת"ח שיושבין ועוסקין בתורה הללו מטהרין והללו מטמאין שמא יאמר היאך אני לומד תורה מעכשיו ת"ל כולם נתנו מרועה אחד כו' אמרן מפי אדון כל המעשים כו' אף אתה עשה אזנך כאפרכסת לשמוע וקנה לך לב מבין כו' העולה מדבריהם אלו דדברי המטמאין והמטהרין כולם דברי אלהים חיים הם דאיכא צד לטמא וצד לטהר אלא שהתורה נתנה למטה להכריע ע"פ הרוב דכתיב אחרי רבים להטות וע"כ סיים קנה לך לב מבין לשמוע כו' שאין לאדם להכריע בלי נטיית והכרעת הלב אך ישקול הדבר בדעתו לפי הבנתו ושכלו טרם שיטה לאחד מן הצדדים

וע"כ א"ל ר"א אף שאתם הרבים להכריע הנה אמרו בתנאי אחרי וגו' הרבים כנטיעה זו שהיא פרה ורבה והוא ד"מ שיש לו לב מבין לפרות ולרבות בחכמה אבל הכרעת הרבים שלכם נגדי היא כנטיעת החרוב שאין בו פריה ורביה רק לע' שנה הוא עושה פירות ודבריהם עקורים הם כחרוב הזה שאינו עושה הרבה פירות וא"ל אין מביאין ראיה מן החרוב כי אפשר שעקירתו הוראתו הוא בהיפוך לפי שאתה מהמועט ואין לך פריה ורביה בחכמה ובדעת

וא"ל אמת המים יוכיח כו' לפי שאמר להם כפי התשובה שהשיב להם שיש בכס הרבה אשר להם לב להבין להודות לדברי אבל מפני הגאווה כי כל אחד מכם מתבייש לחזור מדבריו אשר כבר היה עמו הרבים וע"פ מה שאמרו בפ"ק דתענית למה נמשלו ד"ת למים לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה כו' וע"כ א"ל הנה אמת המים יוכיח שהוא הולך באמת כפי דרך התורה ממקום גבוה לנמוך אבל אמת המים הזה יחזור לילך לאחוריו למקום גבוה כמו שאתם עושים לילך בדרך התורה לאחוריו אחרי גאוותכם

וא"ל אין מביאין כו' שאפשר שהוראת חזרתו עליך שאתה המעוות ואין לילך אחריך כמו שאין האמה הולכת כדרכה רק לאחור וא"ל כותלי בה"מ כו' הוא כי מהידוע כי הבתי מדרשות הוא דבר הכרחי לתורה כמ"ש בלעם דכולן חזרו לקללה חוץ מבכ"נ ובתי מדרשות וע"כ אמר להם לפי דעת הרבים הנפולה והדחוייה שלכם שאינה רק בדרך הקנטור ונצוח שאינו אמיתי ראוי שגם הבתי מדרשות אין בהם צורך והכרח וראוי ליפול וא"ל אם ת"ח מנצחין כו' כי הנצוח אמיתי נאמר לפי דעת אמיתת הלב של בעל הנצוח וע"כ אתם מה טבכם כי הבתי מדרשות יעמדו ללמוד בהם תורה להכריע לפי דעת הרבים ואמר ועדיין

מטין כו' אפשר שאמר כן כי בכל דור ודור יש הלומדים בדרך הנצוח וקנטור כמו שחשב ר"א עליהם ויש לומדים לפי הנצוח האמיתי כדעת ר"י

ושאמר לא בשמים היא כו' ואין משגיחין בב"ק כו' הוא כפי מה שאמרו לא ניתנה התורה למלאכי השרת וע"כ אין להכריע רק העוסק בה ושאמרו מנין שמשמשין בב"ק כו' הוא בדבר שאינו נגד התורה וכמ"ש התוס' ושומר ג"כ נצחוני בני נצחוני בני בלשון כפל אמר כן על ב' הצדדין הן המטמאין הן המטהרין שכ"א היה בידו תשובות ונצחון לדבריו :

א"ל רבי עקיבא אני אלך כו' מה עשה רע"ק לבש שחורים כו' היינו שהודיע לו דרך כבוד וע"כ לבש שחורים כו' כאלו הם מנודים ממנו כו' וז"ש כמדומה לי כו' לא שהם נידו והבדילו אותך אלא כאלו הם מנודים ומובדלים ממך ואמר שלקה העולם שלישי בזיתים כו' כי ג' אלו הם עקרי חיי נפש אדם כמ"ש בפ' הספינה ובפ' א"י ולא לקה אלא שלישי מהם שהוא המיעוט ע"ש שגם הוא היה המיעוט ורבים חולקין עליו וק"ל :

ההוא יומא ריש ירחא כו' פרש"י סבורה היתה שיהא החודש חסר וקבוע ביום ל' ולא יפול כו' ע"ש ואפשר זה בזמנם שהיו מקדשין ע"פ הראייה ולא היו מחזיקין ר"ח גם ביום ל' במלא אלא ביום ל"א אבל אנו נוהגים גם במלא לנהוג ר"ח גם ביום ל' וק"ק לפירושו דההוא יומא ריש ירחא הוה משמע שהיה באמת ר"ח בו ביום ונראה לפרש בהפך דההוא יומא ביום ל' ריש ירחא הוה ואחלף לה בין מלא לחסר שהיתה סבורה דמלא יהיה ויהיה למחר ביום ל"א גם כן ר"ח ולא יפול והחודש חסר היה וביום ל"א נפל על פניו ודו"ק :

5. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף כז עמוד ב

תנו רבנן : מעשה ברבי אלעאי שהלך להקביל פני רבי אליעזר רבו בלוד ברגל, אמר לו : אלעאי, אינך משובתי הרגל. שהיה רבי אליעזר אומר : משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל, דכתיב +דברים יד+ ושמחת אתה וביתך. אינני? והאמר רבי יצחק : מניין שחייב אדם להקביל פני רבו ברגל - שנאמר +מלכים ב ד+ מדוע את הלכת אליו היום לא חדש ולא שבת - מכלל דבחדש ושבת מיחייב איניש לאקבולי אפי רביה! - לא קשיא, הא - דאזיל ואתי ביומיה, הא - דאזיל ולא אתי ביומיה. תנו רבנן : מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון בסוכתו של יוחנן ברבי אלעאי בקיסרי ואמרי לה בקיסריון, והגיע חמה לסוכה. אמר לו : מהו שאפרוש עליה סדין? אמר לו : אין לך כל שבט ושבת מישראל שלא העמיד ממנו שופט. הגיע חמה לחצי הסוכה, אמר לו : מהו שאפרוש עליה סדין? - אמר לו : אין לך כל שבט ושבת מישראל שלא יצאו ממנו נביאים, שבט יהודה ובנימין העמידו מלכים על פי נביאים. הגיע חמה למרגלותיו של רבי אליעזר, נטל יוחנן סדין ופירש עליה. הפשיל רבי אליעזר טליתו לאחוריו ויצא. לא מפני שהפליגו בדברים, אלא מפני שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם.

6. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק יד

חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי לכלן קרא להן שמות. לאליעזר בן הורקנוס קרא בור סיד שאינו מאבד טיפה קנקן זפותה שמשמרת את יינה.

תוספתא מסכת ידים (צוקרמאנדל) פרק ב, הלכה טז

אמר ר' יוסי בן דורמוסקית אני הייתי עם זקנים הראשונים כשבאין מיבנה ללוד ובאתי ומצאתי את ר' אליעזר שהיה יושב בחנות של נחתומין בלוד אמר מה חידוש היה לכם בבית המדרש היום אמרתי לו תלמידך אנו ומימך אנו שותין אמר לי אף על פי כן מה חידוש היום אמרתי לו את ההלכות ואת התשובות במינין וכשהגעתי לזה זלגו עיני דמעות אמר סוד י"י ליראיו ובריתו להודיעם ואומר כי לא יעשה י"י אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים צא אמור להן אל תחושו למניניכם מקובלני מרבן יוחנן בן זכאי שקיבל מן הזוגות והזוגות מן הנביאים ונביאים ממש הלכה למשה מסיני שעמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית :

7. מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק יט

כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו וישבו לפניו אמרו לו רבינו למדנו דבר אחד (ממה שלמדתנו). אמר להם אלמד אתכם צאו והזהרו איש בכבוד חבירו ובשעה שאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים להתפלל שמתוך דבר זה תזכו לחיי העולם הבא :

מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק כה

כשחלה רבי אליעזר אמרו אותו היום ערב שבת היה ונכנס רבי עקיבא וחביריו לבקרו והיה ישן בתוך חדרו והוא יושב בקינוף והם יושבין בטרקלין שלו. נכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפילין שלו ולא הניחו והיה בוכה. ויצא הורקנוס ואמר לחכמים רבותי דומה לי שנטרפה דעתו של אבא. אמר לו בני לא דעתי נטרפה אבל דעתך נטרפה שהנחת הדלקת הנר שנתחייבת עליה מיתה לשמים והיית מתעסק בתפילין שאין אתה מתחייב עליהן אלא משום שבות. כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו נכנסו וישבו לפניו ברחוק ד' אמות. אמרו לו רבי כסת עגולה והכידור והאימום והקמיע ותפילין שנקרעו מהו מקבלין טומאה. אמר להם מקבלין טומאה והטבילו אותן כמו שהן והזהרו בהן שהן הלכות גדולות שנאמרו למשה בסיני. והיו שואלין לו בטהרות בטומאות במקוואות. אמרו לו רבי מה הוא זה. אמר להם טמא. מה הוא זה. אמר להם טהור. והיה משיב על טמא טמא ועל טהור טהור. אחר כך אמר רבי אליעזר לחכמים תמה אני על תלמידי הדור שמא יענשו מיתה לשמים. אמרו לו רבי מפני מה. אמר להם מפני שלא באו ושמשו אותי. ואחר כך אמר לעקיבא בן יוסף. עקיבא מפני מה לא באת לפני ושמת אותי. אמר לו רבי לא נפנית. אמר לו תמה אני עליך אם תמות מיתת עצמך. ויש אומרים לא אמר לו כלום אלא כיון שאמר רבי אליעזר לתלמידיו כך מיד נמס דמו בקרבו. אמר לו רבי עקיבא רבי מיתתי במה. אמר לו עקיבא שלך קשה מכולן. נכנס רבי עקיבא וישב לפניו ואמר לו רבי מעתה שנה לי פתח ושנה לו ש' הלכות בבהרת. באותה שעה הגביה רבי אליעזר שתי זרועותיו והניחן על חזהו שלו ואמר אוי לי על שתי זרועותי [שהן כשני] ספרי תורות שנפטרין מן העולם. שאם יהיו כל הימים דיו וכל האגמים קולמוסים וכל בני אדם לבלרין אינן יכולין לכתוב כל מה שקריתי ושניתי ומה ששמשתי לחכמים בשיבה. ולא חסרתי מרבתי אלא כאדם שטובל אצבעו בים. ולא חסרתי מתלמידי אלא כדי שיכחול המכחול מן השפופרת. ועוד שאני שונה ג' מאות הלכות במכשפה לא תחיה. ויש אומרים שלשת אלפים הלכות ולא שאלני אדם בס דבר מעולם חוץ מעקיבא בן יוסף שפעם אחת אמר לי רבי למדני איך נוטעים קישואין ואיך עוקרין אותן. אמרתי דבר אחד נתמלאת כל השדה קישואין. אמר לי רבי למדתני נטיעתן למדני עקירתן. אמרתי דבר אחד נתכנסו כל הקישואין כולם למקום אחד. אמר לו רבי אליעזר בן עזריה רבי מנעל שעל גבי האימום [מהו]. אמר לו טהור. והיה משיב על טמא טמא ועל טהור טהור עד שיצתה נשמתו בטהרה. מיד קרע רבי אליעזר בן עזריה [את] בגדיו ובכה ויצא ואמר לחכמים רבותי באו וראו ברבי אליעזר שטהור הוא לעולם הבא לפי שיצתה נשמתו בטהרה. לאחר שבת בא רבי עקיבא ומצאו באריסרטיא שבא מקסרי ללוד מיד קרע את בגדיו ותלש בשעריו והיה דמו שותת ונופל לארץ והיה צועק ובוכה ואומר אללי רבי עליך אללי רבי עליך מרי שהנחת כל הדור יתום. פתח עליו בשורה ואמר אבי אבי רכב ישראל ופרשיו מעות יש לי ואין לי שולחני לרצותן :

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סח עמוד א

כשחלה רבי אליעזר נכנסו רבי עקיבא וחביריו לבקרו. הוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטרקלין שלו. ואותו היום ערב שבת היה, ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפיליו. גער בו ויצא בנזיפה. אמר להן לחביריו: כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה. אמר להן: דעתו ודעת אמו נטרפה, היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות? כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו, נכנסו וישבו לפניו מרחוק ארבע אמות. אמר להם: למה באתם? - אמרו לו: ללמוד תורה באנו. אמר להם: ועד עכשיו למה לא באתם? אמרו לו: לא היה לנו פנאי. אמר להן: תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן. אמר לו רבי עקיבא: שלי מהו? אמר לו: שלך קשה משלהן. נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו, אמר: אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין. הרבה תורה למדתי, והרבה תורה לימדתי. הרבה תורה למדתי - ולא חסרתי מרבתי אפילו ככלב המלקק מן הים, הרבה תורה לימדתי - ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת. ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה, ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם. ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות, ואמרי לה שלשת אלפים הלכות, בנטיעת קישואין ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם, חוץ מעקיבא בן יוסף. פעם אחת אני והוא מהלכין היינו בדרך, אמר לי: רבי, למדני בנטיעת קישואין. אמרתי דבר אחד נתמלאה כל השדה קישואין. אמר לי: רבי, למדתני נטיעתן - למדני עקירתן. אמרתי דבר אחד, נתקבצו כולן למקום אחד. אמרו לו: הכדור והאמוס והקמיע וצרור המרגליות ומשקולת קטנה מהו? אמר להן: הן טמאין וטהרתן במה שהן. מנעל שעל גבי האמוס מהו? - אמר להן: הוא טהור. ויצאה נשמתו בטהרה. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר, הותר הנדר! למוצאי שבת פגע בו רבי עקיבא מן קיסרי ללוד, היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ. פתח עליו בשורה ואמר: +מלכים ב' ב'+ אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן. אלמא, מרבי אליעזר גמרה! -

גמרה מרבי אליעזר ולא סברה, הדר גמרה מרבי יהושע ואסברה ניהליה. היכי עביד הכי? והאנן תנן: העושה מעשה חיבי! - להתלמד שאני. דאמר מר +דברים י"ח+ לא תלמד לעשות לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות.

אוצר המדרשים (אייזנשטיין) אליעזר עמוד 28

(א) אמרו כשחלה רבי אליעזר הגדול נכנסו חכמים אצלו. כשראה אותם אמר להם תמה אני על חכמי הדור אם ימותו מיתת עצמן. אמרו לו רבי למה? אמר להם מפני שלא שמתם אותי. לאחר כך נכנס ר' עקיבא בן יוסף אמר לו מפני מה לא באת לשמש אותי? אייל לא היה לי פנאי. אייל עקיבא! תמה אני אם תמות מיתת עצמך. באותה שעה נתחללו אבריו של ר"ע ונמס דמו (לבו) בקרבו, אמר לו רבי למדני. באותה שעה שנה לו שש מאות הלכות פסוקות על בהרת עזה כשלג. קראו להורקנוס בנו וישימהו על יד ימינו. בכה רבי אליעזר ואמר בני! עד היום הייתי מתנהג עמך ברוגז ולא הסברתי לך פנים כדי לכוף אותך ביראת קונך, ועתה בני הנני הולך לנועם ה' והדרו, בא ואלמדך ארחות חיים. פתח ר"א ואמר ה' שמעתי שמעך יראתי (חבקוק ג').

8. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף סא עמוד ב

לא היו ימים מועטים עד שתפסוהו לרבי עקיבא וחבשוהו בבית האסורים, ותפסו לפפוס בן יהודה וחבשוהו אצלו. אמר לו: פפוס! מי הביאך לכאן? אמר ליה: אשריך רבי עקיבא שנתפסת על דברי תורה, אוי לו לפפוס שנתפס על דברים בטלים. בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבינו, עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך - אפילו נוטל את נשמתך, אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימנו, ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו? היה מאריך באחד עד שיצתה נשמתו באחד. **יצתה בת קול** ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד. אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: זו תורה וזו שכרה? +תהלים י"ז+ ממתים ידך ה' ממתים וגו'! - אמר להם: חלקם בחיים. יצתה בת קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי העולם הבא.

משנה מסכת אבות פרק ו, משנה ב

אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף שנאמר נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם ואומר והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות אל תקרא חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה וכל מי שעוסק בתורה תדיר הרי זה מתעלה שנאמר +במדבר כ"א י"ט+ וממתנה נחליאל ומנחליאל במות:

תוספתא מסכת סוטה (ליברמן) פרק יג, הלכה ג

משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי פסקה רוח הקודש מישראל ואף על פי כן היו משמיעין להן על בת קול מעשה שנתכנסו חכמים לעליית בית גוריה ביריחו ויצתה בת קול ואמרה להן יש כן אדם ביניכם שראוי לרוח הקדש אלא שאין דורו זכיי לכך נתנו עיניהם בהלל הזקן וכשמת אמרו עליו הא עניו הא חסיד תלמידו של עזרא.

9. תלמוד ירושלמי מסכת מועד קטן פרק ג [דף פא טור ג]

ביקשו לנדות את רבי ליעזר אמר אמרין מאן אזל מודע ליה אמר רבי עקיבא אנא אזל מודע ליה אתא לגביה אמר ליה רבי רבי חביריך מנדין לך נסתיה נפק ליה לברא [דף פא טור ד] אמר חרוביתא חרוביתא אין הלכה כדבריהם איתעוקרין ולא איתעקרת אין הלכה כדבריי איתעוקרין ואיתעקרת אין הלכה כדבריי חוזרין ולא חזרת אין הלכה כדבריי חוזרין וחזרת כל הדין שבחא ולית הלכה כרבי אליעזר אמר רבי חנינה משניתנה לא ניתנה אלא אחרי רבים להטות ולית ר' אלעזר ידע שאחרי רבים להטות לא הקפיד אלא על ידי ששרפו טהרותיו בפניו תמן תנינן חיתכו חוליות ונתן חול בין חולייא לחולייא רבי ליעזר מטהר וחכמים מטמין זה תנורו של חכייני אמר רבי ירמיה חכך גדול נעשה באותו היום כל מקום שהיתה עינו של רבי ליעזר מבטת היה נשדף ולא עוד אלא אפילו חיטה אחת חצייה נשדף וחצייה לא נשדף והיו עמודי בית הוועד מרופפים אמר להן רבי יהושע אם חברים מתלחמים אתם מה איכפת לכם ויצאה בת קול ואמרה הלכה כאליעזר בני אמר רבי יהושע לא בשמים היא

10. רמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ז , הלכה ד

מהו המנהג שינהוג המנודה בעצמו ושנוהגין עמו, מנודה אסור לספר ולכבס כאבל כל ימי נידויו, ואין מזמנין עליו, ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבין עמו בארבע אמות *, אבל שונה הוא לאחרים ושונין לו ונשכר ושוכר, ואם מת בנידוי בית דין שולחין ומניחין אבן על ארונו כלומר שהן רוגמין אותו לפי שהוא מובדל מן הציבור, ואין צריך לומר שאין מספידין אותו ואין מלוין את מטתו.